

130786 - ذکر مشروع برای دفع چشم‌زخم این است که بگوید: بَارَكَ اللهُ لَكَ يَا بَارَكَ اللهُ عَلَيْكَ

سوال

آیا هنگام ترس از حسادت مشروع است که گفته شود: «ماشاءالله، لا قوة إلا بالله»؟

پاسخ مفصل

الحمد لله.

قول صحیح بر اساس سنت این است که انسان هرگاه چیزی دید که از آن خوشش آمد و بر صاحب آن از چشم خوردن ترسید، دعای برکت کند.

رسول الله - صلی الله علیه وسلم - می‌فرماید: «هرگاه کسی از شما از خودش یا مالش یا از برادرش چیزی دید که از آن خوشش آمد برایش دعای برکت کند، زیرا چشم حق است».

این را ابن السنی در «عمل الیوم واللیلة» (۱۶۸) و حاکم (۲۱۶ / ۴) روایت کرده‌اند و آلبانی در «الکلم الطیب» (۲۴۳) صحیحش دانسته است. و از ابوامامه بن سهل بن حنیف روایت است که عامر بن ربیعہ از کنار سهل بن حنیف که داشت خود را می‌شست می‌گذشت پس گفت: تا امروز چنین پوست سفید و نرمی ندیده بودم! چیزی نگذشت که سهل بیهوش شد و او را به نزد پیامبر - صلی الله علیه وسلم - آوردند و گفتند: به داد سهل برس که بیهوش شده است. فرمود: «چه کسی را متهم می‌کنید؟» گفتند: عامر بن ربیعہ. فرمود: «چرا باید یکی از شما برادرش را بکشد؟! هر گاه کسی از شما از برادرش چیزی دید که از آن خوشش آمد برایش دعای برکت کند» سپس امر کرد که آب بیاورند و دستور داد که عامر با آن وضو بگیرد و صورت و دستانش تا آرنج و زانویش و داخل ازارش را بشوید و امر کرد [که آن آب] را بر او (یعنی بر سهل) بریزند. به روایت ابن ماجه (۳۵۰۹) و احمد (۱۵۵۵۰) و مالک (۱۷۴۷).

۲- اما اینکه مردم هرگاه از چیزی خوششان بیاید و از چشم زدن آن بترسند می‌گویند: «ما شاء الله لا قوة إلا بالله» درباره آن ابویعلی در مسندش حدیثی را آورده چنانکه در مطالب العالیة (۳۴۸ / ۱۰) و تفسیر ابن کثیر (۱۵۸ / ۵) از انس بن مالک - رضی الله عنه - روایت شده که رسول الله - صلی الله علیه وسلم - فرمودند: «هرگاه الله عزوجل به بنده‌ای نعمتی عطا کند از

جمله خانواده یا مال یا فرزند و او بگوید: ما شاء الله لا قوة إلا بالله، در پی آن آفتی نخواهد دید که کمتر از مرگ باشد». (یعنی جز مرگ که امری حتمی است آفتی دیگر به آن نخواهد رسید).

و این را در تفسیر این آیه فرمود:

وَلَوْلَا إِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتَ مَا شَاءَ اللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ [كهف: ۳۹]

(و چون داخل باغت شدی چرا نگفتی ماشاء الله، نیرویی جز به [قدرت] الله نیست).

اما حدیث مذکور ضعیف است و بر مدار عبدالملک بن زرارہ می‌چرخد که ضعیف الحدیث است.

نگا: الأسماء والصفات بیهقی، تحقیق عبدالله الحاشدی و حاشیة محقق آن (۴۱۷ / ۸).

برخی از اهل علم اما گفتن این ذکر را وقتی انسان چیزی را دید که از آن خوشش می‌آید و از چشم زخم یا آفت بر آن ترسید یا ترس این را داشت که صاحب آن چیز دچار خودبینی و غرور شود، مشروع می‌دانند و این را در تاویل آیه پیشین می‌دانند چنانکه در پایان حدیث آمد که ایشان در تاویل و تفسیر آیه این را فرمودند.

شیخ ابن عثیمین - رحمه الله - می‌گوید: «هرگاه انسان چیزی را ببیند که از آن در شگفت شود و از چشم زخم به آن بیم داشته باشد می‌گوید: ما شاء الله تبارک الله، تا آنکه آن چیز دچار چشم نشود، و همینطور اگر انسان در اموال خود چیزی را دید و از آن خوشش آمد بگوید: ما شاء الله لا قوة إلا بالله، تا آنکه نسبت به خودش دچار عجب و خودبینی نشود و در دل برای داشتن آن مال مغرور نگردد، و چون ما شاء الله لا قوة إلا بالله گفت امر آن را به اهل آن - تبارک و تعالی - واگذار کرده است» (فتاوی نور علی الدرب).

ایشان همچنین می‌گوید: «بهتر آن است که هرگاه انسان بیم این را داشت که با چشمان خود به کسی آسیب بزند بگوید: تبارک الله عليك؛ زیرا پیامبر - صلی الله علیه وسلم - به مردی که برادرش را مورد اصابت چشم قرار داده بود فرمودند: «چه می‌شد اگر برایش دعای برکت می‌کردی؟» اما گفتن «ما شاء الله لا قوة إلا بالله» برای کسی است که از داشته‌های خودش خوشش بیاید، چنانکه صاحب آن باغ به دوستش گفت:

وَلَوْلَا إِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتَ مَا شَاءَ اللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ [كهف: ۳۹]

(و چون داخل باغت شدی چرا نگفتی ماشاء الله، نیرویی جز به [قدرت] الله نیست).

و در اثر آمده است: «هرکس در اموالش چیزی را ببیند که از آن خوشش آمد و بگوید: مَا شَاءَ اللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ در مالش زبانی وارد نمی‌شود» یا همانند این» (لقاء الباب المفتوح: ۲۳۵ / ۱۹).

و در فتاوی اللجنة (۵۴۷ / ۱) آمده است: «عین حق است چنانکه در حدیث صحیح آمده که پیامبر - صلی الله علیه وسلم - فرمودند: «عین (چشم) حق است و اگر چیزی از تقدیر سبقت می‌جست چشم از آن پیشی می‌گرفت، و اگر از شما خواسته شده [برای درمان کسی از چشم زخم] خود را بشوید، خود را بشوید» و حکمش این است که همانند جادو حرام است. اما درمان کسی که چشم می‌زند این است که هرگاه چیزی را دید که از آن خوشش آمد الله را یاد کند و دعای برکت کند چنانکه در حدیث آمده است: «چه می‌شد اگر هرگاه چیزی را دیدی که از آن خوشت می‌آید دعا برکت می‌کردی؟»، پس باید بگوید: مَا شَاءَ اللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، و برای آن شخص دعای برکت کند». نگا: فتاوی اللجنة (۱۰۹ / ۱).

والله اعلم.